

A lélek tesz csoda dolgokat...

LIPTÁK GYÖRGY BESZÉLGETÉSE KASS JÁNOS GRAFIKUSMŰVÉSSZEL

L. Gy.: – *Nagyon sok tanítványod volt, mi az, ami alapján föl lehet ismerni egy növendékben a tehetséget? Hogy a művészi pályán vinni fogja valamire?*

K. J.: – *Az ember vadászösztöne ilyenkor a meghatározó, a találkozás létrejön, és el van döntve a kérdés.*

L. Gy.: – *Függetlenül a rajzi képességtől?*

K. J.: – *Igen. Nem a rajzi képesség, nem a manualitás a döntő, pláne a XXI. században. A manualitásnak, mondhatnám, elveszett az igazi jelentősége, de a lélek tesz csoda dolgokat, a lélektől, az emberi kvalitásoktól függ a tehetség. A kapcsolat létrejöttének lehetőségétől. Ha a feszültség létrejön, akkor létrejön a kapcsolat is.*

L. Gy.: – *Akkor végül is az emberi tulajdonságok, a kreativitás az, ami döntő.*

K. J.: – *Így van. Elsősorban az emberi tulajdonságok s aztán a kreativitás.*

L. Gy.: – *Figyelemmel kíséred-e tanítványaid pályáját? Volt egy interjú, ezzel zárult, megpróbálom szó szerint idézni: „Fontos volna az is, hogy az egykori tanítványaim pályáját sínre tegyem.” Miért fontos ez Neked? Amikor manapság tulajdonképpen mindenki szinte csak önmagával foglalkozik.*

K. J.: – *Több éves együttműködésnek az eredményeként létrejön egy állapot. Közösen megkreált jelen, aminek jövője, múltja nincs, de a jövője nem veszhet el a nagy légüres térben. Pedig máma ennek nagy a veszélye. Számomra kifejezetten jó érzés volt látnom, hogy mellettem vagy körülöttem, vagy előttem eredményeket hoztak létre, engem mások teljesítménye mindig inspirált.*

L. Gy.: – *Az első munkád, amivel talákoztam, egy tükröződő felület fölé hajló alak volt, ahogy a darabjaira hullott arcát, önmagát szemléli. Ez a 60-as években történt, amikor én még kisdíák voltam, és ez így megmaradt bennem...*

K. J.: – *Talán még megvan most is ez a rajz. Nárcisszus a címe. De a saját tükröződésében gyönyörködő ifjúnak a képe egy metafora, az ember az általa megvalósított dolgokban látja magát visszatükröződni. Itt a válasz az első kérdésedre. A barátaimban, a növendékeimben, inkább barátokat kell mondanom, látom saját magamat tükröződni. Annak, amit nem tudtam megvalósítani, netán nem is fogom tudni megvalósítani, bennük látom a folytatását, látom a láncszemek egymásba kapcsolódását.*

L. Gy.: – *Hatalmas életművet hoztál létre. Melyek a sarkalatos pontok, mely tartópilléreket tartod a legfontosabbaknak?*

K. J.: – *Hát több ilyen kilométerkő van az életemben, de ha végignézem a pályafutásomat, elképesztő az a hiány vagy hiátus, amit magam mögött hagytam, mert a képességeimnek*

a 90 %-át nem használtam ki, csak 10%-át, de ha őszinte akarok lenni önmagamhoz, akkor 5%-át. Csak gondolj arra, hogy 24 óra van egy napban, alkotó munkával 24 órán belül mennyit tudsz igazán ihletetten dolgozni?

L.Gy.: – Ez valóban nagyon minimális...

K. J.: – Óriási az az energiafecsérlés, amit kénytelenek vagyunk elpazarolni, de a természet ugyanilyen. Mondjuk a méhecskéből 10 millió jön létre és az anyakirálynő egymásután szaporítja őket, tehát mi is anyakirálynőként szaporítjuk a műveinket és hány az, amelyik megtermékenyül, amelyik nem kőre, hanem termőtálatjába hullik és aztán újra kivirágzik? Szóval nekem a pályafutásom legnagyobb problémája egyben negatív értelemben vett kilométerkője ez az óriási pazarlás, amit a szellemi kapacitásunkkal, valamint a képességünkkel művelünk.

L. Gy. – Ez érdekes, hogy így érzed, de a külvilág rengeteg munkádra emlékszik. Ami maradandó, gondolok itt a Madách-illusztrációkra, Shakespeare-munkákra, sorolhatnám tovább.

K. J.: – Lehetne így is, éppen most egy éve állították ki Sztregován, a Dolna Sztregován (Alsó-Sztregova) a Madách kúriában *Az ember tragédiája* 15 lapját, plusz eredeti rajzokat is adtam nekik, mármint a múzeumnak és a szlovákiai magyar közösségnek, mert pénzük nem volt, csak szobafestőre, hogy kifestessenek, a művekre nem. Viszont meg kéne csinálni *Az ember tragédiáját* a mai eszemmel és a mai szememmel, mert az akkori naivitásom és gyanútlanúságom, tapasztalatlanúságom vitt a jégre, ma már nem mernék vállalkozni arra, amire akkor vállalkoztam, és igazság szerint a madáchi filozófia megette és fölfalta a személyiséget, bekebelezte és a technikai tudásom sokszor megroppant Madách nagyságának a súlya alatt.

L.Gy.: – Könnyebb illusztrálni egy gyengébb színvonalú művet?

K. J.: – Nem értem a kérdést.

L.Gy.: – Ha van egy irodalmi mű, ami nincs ilyen tökéletesen megírva, ahhoz könnyebb lehet készíteni jó minőségű rajzokat?

K. J.: – Nem így néz ki a dolog, mert a Madách nincs jól megírva, döcög, zörög, egy-egy csavar kihullik belőle menet közben, nem véletlen, hogy Arany János annyit küszködött, dolgozott rajta, mire rendbe tudták tenni a Madách-szöveget. Ez is az egyik nagy problémája *Az ember tragédiájának*, hogy nem elég behízelt, nem elég olajozottak a tengelyek, az átmenetek recsegnek és ropognak, de hát Madách is olyan terhet vett a vállára, ami alatt ő is összerokkadt.

L.Gy.: – Én azért még elmondanám azt, hogy ezek mellett a grafikai tevékenységek mellett még nagyon sok minden készült, nagyon fontosnak tartom az írásaidat, melyeket sokszor egyenértékűnek érzek a grafikai ténykedéssel. Megmondom konkrétan, hogy mire gondolok. Például írsz egyszer egy mártélyi Tisza partról, feledhetetlenül megmarad az emberben, ahogy a fecskék próbálnak három dimenziós, tökéletes absztrakt ábrákat rajzolni, vagy számomra maradandó élmény még, amit Szabó Vlagyimirról írtál, Gulácsy Lajosról, most pedig, amit utoljára olvastam, Tóth Menyhértről. A legutóbbi egy pár vonallal felrajzolt tökéletes mű.

K. J.: – Megtisztelő, amit mondasz, annál is inkább, mert ami mártélyi és valóban nekem is nagy élmény volt, az egy vers, és hát a Tóth Menyhért 100 éves, amikor először találkoztam vele, 60 sem volt. Úgyhogy ezek nagyon megragadtak. Másik dolog az, hogy az én képzőművészeti tevékenységem az tulajdonképpen egy torzó. Juhász Ferencnek van egy nagy verse, amelyben egy őstrópusi létről ír s arról, hogy a dinoszauruszok mennek az esőerdőben és egyszer csak valahol egy magnetofon vagy egy hanglemezzel megszólal és a kisfejú buta dinoszauruszok fölfigyelnek erre. Ez, hogy úgy mondjam, a tevékenységem kifejeződése. Miért? Mert rejtőzni kellett, mint a dinoszauruszoknak a sűrűben. Abban a közegben, amikor mi fiatalok voltunk, most nem csupán a diktatúráról beszélek, az egész atmoszféra olyan volt, hogy az ember nem mutathatta meg magát a teljes valóságában, nem csak arra gondolok, hogy nem lehetett kimondani az igazságot – nem is tudtuk, mi az igazság. Ugye, mert a hamis próféták elfoglalták és fölfalták az oxigént, az embernek légszomja volt, amikor kereste a kivezető utat. A sors úgy hozta, hogy a Don Quijote, de még inkább a Sancho Panza figuráján keresztül próbáltam képes beszédben a saját megaláztatásomat, bezárt gondolataimat kivetíteni. A diplomamunkám az volt (képes beszéd), hogy Gorkijnak az Artamonovok c. munkáját megrajzoljam, közben én a saját családomra gondoltam, egy polgári család szétesésére. Számomra az illusztráción keresztül nyílt alkalom a kibeszélésre, a lehetséges kivezető út keresésére. Ugyanakkor annyi lekövetlen energia maradt bennem, ami elég lett volna egy szoborra, vagy piramisra, de lett belőle néhány megírt mondat, meg néhány megillusztrált könyv.

L. Gy.: – Számodra mit jelent a vonal és a szín?

K. J.: – Érdekes dolog, mert ugye beszélgettünk a növendékekről, de ott van a saját család, a gének direktben folytatódnak, mint az én lányom is, aki kolorista, amolyan színekben gondolkozó művész lett. Nekem két szín is tökéletesen elég volt ahhoz, hogy kibeszéljem magam. Szürke-fekete vagy vörös-fekete, vagy kék-vörös, de a vonalról például Michelangelo, vagy Leonardo is sokat tudott, meg a maiak közül Klee, aki tenyérnyi kis ceruzarajzon mindent ki tud fejezni. Atomsúlyú mondanivalót hordoz a vonal, mint a betű, a betűben is benne van egy egész kultúra, akár a reneszánszról beszélünk, akár a barokkról, a XX. századról, a Corbusier betűjéről. Ugyanúgy a vonalban is benne van az egész kor, csak gondoljunk egy Chagallra, mondjuk a biblia rajzaira. Szalay Lajos mondott egy nagyon szép hasonlatot erre, hogy ő úgy pengeti a vonalakat, mint más a húrokat egy zeneszerszámon, mert azt lehet így is, úgy is pengetni. Az ilyen nagyokat, mint Szalay Lajos, nem becsüljük, a kor nem becsüli eléggé, holott óriási alkotó volt.

L. Gy.: – És mit mondanál a nőkről?

K. J.: – Erre a kérdésre összeszorul a szívem, mert erről mindenekelőtt anyám jut az eszembe. A hozzá és a korai halálához fűződő viszonyom. Összeszorul a gyomrom. Mindent ezen a szemüvegen keresztül érzékeltem és láttam, anyám tragikus sorsán keresztül. Ez határozta meg a további évtizedeket. Kezdetől fogva, mert ez már kisgyerekként el lett döntve. Ez a kérdés végigkísért egész életemen. Sok-sok évtizeden keresztül.

L. Gy.: – Amikor ezt megkérdeztem, őszintén megvallom, én tulajdonképpen a szép, arányos testű, finom mozgású, dús hajú és keblű, nagy szemű hölgyekre utaltam, s nem a családi tragédiára...

K. J.: – Minden családban van egy tragikus háttér, akármerre nézel, nem látsz olyan közösséget, vagy családot, ahol ne volna kisebb-nagyobb konfliktus. Ez nem egyedül az én megélt élményem. Ami a szépségideál keresését illeti: az Erosz, az erotika száműzött és a legképmutatóbban tagadott és tiltott dolog volt. Fiatalon az ember megpróbálja áttörni az őt körülvevő tilalmak burkát.

L. Gy.: – Istenről mit tudnál mondani?

K. J.: – Sokat szidtuk. A magyar nép nagyon gazdagon tud káromkodni. Az Iparművészeti Iskolába jártam, a Kinizsi utcában volt egy kiváló könyvtár és ott volt a Malonyainak a 7 kötetű. Abban található a népi szólások közt egy magyar juhász hét oldalon kinyomtatott káromkodása, amelyben leszedi az égből az Istent, a Szűz Máriával és az összes szentekkel egyetemben, ez a káromkodás hét oldalon keresztül, sűrűn szedett szövegben tartott 40 percig. Felvették fonográfra, és ezt a Malonyai leközölte. Mi magyarok, beleértve magamat is, így viszonyulunk Őhozzá, hogy káromoljuk őt. Mert volt okom káromkodni. De e-mailen minden héten megkapom szegedi hittudós barátomnak, Benyik Györgynek az elmélkedését egy A/4-es oldalon, amiket ő az alsóvárosi templomban mond el. Aztán szétküldi őket néhány barátjának a nagyvilágba. Úgyhogy ennyit az Istenről.

L. Gy.: – Halál?

K. J.: – Nem foglalkozom vele. Annyi megtörtént halált láttam és halott embert, hullát és annyi drámát, hogy a halállal nem foglalkozom. Nem is jut az eszembe. Jó, naponta a televízióban, az újságokban találkozom vele, itt vagy ott egy öngyilkos robbantó, de előttem nem ez van, hanem Ivan Goran Kovacsics egy óriási verse, ami 1956 után, talán 1958-ban jelent meg a Helikonnál, a címe: Tömegsír, nagyszerű fordításban. Ezt a könyvet meg is terveztem a Helikon számára. Azóta se jelent meg, de szerintem ez egy olyan alapmű, amit mindenkinek olvasnia kéne.

L. Gy.: – Végezetül, nagyon sok beszélgetés, interjú hangzott el Veled és lett rögzítve az évek során, volt-e valami, amit szerettél volna elmondani, de nem kérdeztek meg tőled soha?

K. J.: – Hát igen. Reggelig tudnám sorolni. Egyrészt, hogy ez az ország miért ennyire hülye? Mert ez egy szerencsétlen, hülye ország, itt lehetne Dánia, ahol ilyen ízű a zöld paprika, paradicsom, krumpli, ilyen a hagyma, Szegeden már nincs hagymás, már lassan nincsen heti piac, képzeld el! Egy ország, amelyik egész fennállása, 1000 éves pályafutása során mindig önmaga ellen dolgozott. Mind a négy kereke más irányba megy, lásd a napi eseményeket, a mai eseményeket. Minden rossz háborúba belekeveredett, ugyanakkor mindig feltámadt haló poraiból, mondok példákat, amiken töprengek és gondolkodom, írok is ezekről a dolgokról: mint fiatal ember, mint kamasz, szemtanúja voltam annak, hogy kb. 3000 embert három karszalagos kölyök hogyan kísért a semmibe. A mostani Bajcsy-Zsilinszky út és az akkori Károly körút sarkán álltam, kitörölhetetlen bennem a kép, hogy a járdán álló emberek asszisztáltak ehhez.

L. Gy.: – Közömbösesek voltak?

K. J.: – Dehogy, gúnyosak és ellenszenvvel viseltettek az elhurcoltakkal szemben és én csodálkoztam gyerekként, hogy hogyan van ez? Ennek az ellentéte az, hogy 600000 embert kivégeztek, kb. 5–600 ezer magyar parasztot a fronton hagytak elpusztulni, a Don-

kanyarban és így tovább. Annak is az érintettje voltam. És a 600000 zsidóból életben maradt vagy visszajött 80000 vagy 100000 ember ebbe az országba. Az egész magyar nép hajlandó volt ezt eltérni és megsíratni fiaikat, akikről nem is lehetett beszélni, addig, amíg a Nemeskürty nem írt ezekről a dolgokról. Egész egyszerűen a saját halottjait az ország nem temethette el. Mégis visszajönnek, én is visszajöttem ide. Itt nevelem a gyerekeimet, az unokámat, holott ugyanilyen sorsnak ki lehetnek téve, itt minden elképzelhető. Erről igazán mélységében gondolkodom, de talán most először mondom tollba, vagy magnóra ezt az állapotot, hogy ez az ország soha nem tanul, itt nem tanulnak az emberek. Itt bármit meg lehet csinálni, a tanulságot senki sem vonja le. És kezdődik előről, ugyanúgy a pazarlás, a dölyfösség, az úrhatnamság, a rongyrázás. Ebben az országban az új kormányoknak az első dolga az volt, hogy megszavaztak maguknak olyan fizetést, ami 10-20-30-szorosa volt annak, amit egy átlagos magyar ember keresett, megszavazták maguknak az autót, ilyen-olyan jogon, de nem ám középkategóriájú autókat, hanem mindjárt luxus szinten! Mindezt ugye a Te és az én pénzemen. Az I. világháborúban mindent elégtettek, hogy mindent előlről lehessen kezdeni. A biedermeiert és a rokokót újra lehessen kezdeni. Mert először mindent fel kell égetni.

L. Gy.: – Köszönöm szépen a beszélgetést.

(2004. október 5.)

